

KRONIKA NAUKOWA

V Kongres Archiwów Społecznych, Lublin, 29 września – 1 października 2023 r.

Od 29 września do 1 października 2023 r. w Lublinie trwał V Kongres Archiwów Społecznych. Odbывał się pod hasłem „Historia na głosy”. Z gościnności stolicy Lubelszczyzny skorzystało wiele osób tworzących archiwa społeczne w Polsce, regionalistów, historyków, archiwistów, bibliotekarzy i muzealników. Wszyscy uczestnicy w swej działalności społecznej i zawodowej zajmują się szeroko rozumianą archiwistyką społeczną. Organizacji kongresu po raz kolejny podjęło się Centrum Archiwistyki Społecznej (dalej: CAS) z siedzibą w Warszawie. Nieodzowną pomoc zapewnili partnerzy instytucjonalni: Ośrodek „Brama Grodzka – Teatr NN” w Lublinie, Instytut Nauk o Komunikacji Społecznej i Mediach Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie oraz Polskie Towarzystwo Historii Mówionej. Patronatu honorowego udzielili Prezydent Miasta Lublin Krzysztof Żuk oraz Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych dr Paweł Pietrzyk. Partnerami medialnymi Kongresu byli: Tygodnik Powszechny, Polskie Radio Lublin, ngo.pl oraz HISTMAG.ORG.

Pierwszy dzień Kongresu rozpoczął się od wydarzeń towarzyszących, które miały na celu zapoznanie uczestników z historią i walorami kulturalnymi Lublina. Zorganizowano spacer „Lublin w pigułce” (prowadzący Volodymyr Dyshevuk); „Lublin. Pamięć Zagłady” (prowadzący Piotr Nazaruk); „Żydowski Lublin – Wokół Bramy Grodzkiej” (prowadząca Dominika Majuk); „Śladami Julii Hartwig” (prowadząca Joanna Zętar). Swoją działalność w ramach wizyt zaprezentowały Archiwum Państwowe w Lublinie oraz „Babobab” (instytucja działająca na rzecz integracji i wymiany doświadczeń dla mieszkańców miasta). Można było również zwiedzić wystawę „Lublin. Pamięć Miejsca” przygotowaną przez Ośrodek „Brama Grodzka – Teatr NN”. Ponadto swe podwoje dla uczestników Kongresu otwały Dom Słów, Lubelska Trasa Podziemna, Piwnica pod Fortuną oraz Imaginarium. Oprócz tego Dorota Ogrodzka przeprowadziła warsztaty teatralne pt. „Dramaturgie społeczne w działaniu”.

Następnego dnia (30 września) w siedzibie Instytutu Nauk o Komunikacji Społecznej i Mediach UMCS miało miejsce oficjalne otwarcie Kongresu. Prowadzenie i moderowanie obrad powierzono Joannie Michałowskiej i Karolinie Sakowicz z CAS, które przywitały wszystkich uczestników biorących udział w wydarzeniu w formie tradycyjnej i wirtualnej. Następnie odczytano list prof. Piotra Glińskiego, ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który został skierowany do wszystkich zaangażowanych w działanie

archiwów społecznych w Polsce. Kolejne słowo przedstawił Zbigniew Gluza z Fundacji Ośrodka KARTA, który podkreślił duże znaczenie Kongresu dla osób włączonych w rozwój archiwistyki społecznej. Wydarzenie określił mianem wielkiego święta, które na trwałe wpisało się do kalendarza wszystkich współtworzących zbiory społeczne.

Słowa powitania wypowiedziała też prof. Iwona Hofman, dyrektor Instytutu Nauk o Komunikacji Społecznej i Mediach UMCS. Jako przedstawicielka gospodarzy podkreśliła ważną rolę Lublina w zakresie tworzenia zbiorów społecznych i badań nad nimi. Położyła też nacisk na to, że wielkie narracje historyczne powstają z drobnych opowieści. Do uczestników zwrócił się z kolei Tomasz Pietrasiewicz, dyrektor Ośrodka „Brama Grodzka – Teatr NN”, który zaakcentował ważny jubileusz dla Ośrodka, tj. dwudziestą piątą rocznicę powstania pierwszego nagrania świadka metodą historii mówionej w kierowanej przez niego placówce. Następnie głos zabrała Katarzyna Ziętał, dyrektorka CAS, która podziękowała wszystkim zaangażowanym w przygotowanie Kongresu. Jednocześnie przekazała życzenia udanych i owocnych obrad dla wszystkich uczestników.

Ostatnie w tej części obrad głos zabrały reprezentantki CAS: Adriana Kapała i Joanna Łuba. Pokrótkę przedstawiły zadania i bieżącą działalność centrum w zakresie archiwistyki społecznej. Następnie wprowadziły zebranych w tematykę problemową kongresu.

Po krótkiej przerwie swoje prezentacje przedstawiły wybrane archiwa społeczne, które zajmują się nagrywaniem relacji metodą historii mówionej. Były to: Ośrodek „Brama Grodzka – Teatr NN” (Wiola Wejman); Białostocki Ośrodek Kultury – Centrum im. Ludwika Zamenhofs (Agnieszka Kajdanowska); Fundacja Animacja – Praga Gada (Przemysław Olszewski); Fundacja Kultury Wizualnej Chmura (Aleksandra Grzonkowska); Ukraińskie Archiwum Społeczne Historii Mówionej (Yaryna Lazar); Fundacja Ośrodka KARTA (Dominik Czapigo). Po ich przedstawieniu rozpoczęła się dyskusja i seria licznych pytań, które dotyczyły pracy i wszelkich aspektów historii mówionej w archiwach społecznych.

Następnie odbyły się spotkania przy stolikach eksperckich z przedstawicielami archiwów społecznych i instytucji. Były to: Białostocki Ośrodek Kultury – Centrum im. Ludwika Zamenhofs, Centrum Archiwistyki Społecznej, Centrum Historii Zajeżdźnia, Fundacja Animacja – Praga Gada, Fundacja Kultury Wizualnej Chmura, Fundacja Ośrodka KARTA, Instytut Nauk o Komunikacji Społecznej i Mediach UMCS, Katedra Archiwistyki i Nauk Pomocniczych Historii UMCS, Ośrodek „Brama Grodzka – Teatr NN” w Lublinie, Polskie Towarzystwo Historii Mówionej, Ukraińskie Archiwum Społeczne Historii Mówionej.

Ostatnim punktem pierwszego dnia obrad był spektakl „Spis kobiet”, który powstał na podstawie opowieści pracowniczek sklepów i punktów usługowych Lublina. Jego prezentacja odbyła się w galerii Labirynt.

Dzień zakończenia obrad rozpoczął się od przedstawienia projektów artystycznych i kulturalnych zrealizowanych metodą historii mówionej. Zaprezentowano następujące inicjatywy: Premiks – słuchowisko ludzi zza baru (Kajetan Gołębiewski), Koalicje pamięci. Dworek „Milusin” 1956–2000 (Beata Nessel-Lukasik), Etnograficzna mapa gminy Sępólno Krajeńskie (Anna Bińka), Kroniki sejneńskie (Bożena Szroeder), Szpularnia (Dorota Glac, Marta Jalowska, Kamila Worobiej [TERAZ POLIŻ], Warszawa zapamiętana – cykl spacerów (Maria Pawlak), „Wolę o tym nie mówić”. Tożsamość gdańszczan a powojenna rzeczywistość (Andrzej Hoja). Po zakończonych prezentacjach przeprowadzono dyskusję, w trakcie której zostały podniesione aspekty pracy z osobami udzielającymi wywiadów, szczególnie kwestie społeczno-etyczne w tym zakresie.

Kolejnym punktem obrad była dyskusja panelowa pt. „Kiedy opowieści stają się historią?”. Jej uczestnikami byli Joanna Łuba, Dorota Ogrodzka, Marcin Wilkowski i Anna Wylegała, a prowadzenie powierzono dziennikarce, reportażystce, autorce wielu książek i wywiadów Justynie Dźbik-Kluge. W pierwszej kolejności starano się opowiedzieć, w jaki sposób wszelkie opowieści wpływają na budowanie wspólnego dziedzictwa. Następnie zastanawiano się nad atutami historii mówionej i jej znaczeniem dla lokalnej społeczności. Prelegenci podkreślili, że duże znaczenie dla każdej opowieści i wywiadu ma osoba, która go udziela i dzieli się swoimi wspomnieniami. Ważnym aspektem każdego projektu jest wyznaczenie swego rodzaju ram, w których jest prowadzona narracja. Najważniejszym elementem relacji jest działanie, które nie będzie wpływać negatywnie na uczestników wywiadu ani na jego potencjalnych odbiorców.

W ciągu obu dni plenarnych Kongresu odbyły się liczne warsztaty tematyczne, które miały wyposażyć uczestników w nowe kompetencje. Przygotowano następujące spotkania w formie szkoleniowej: Archiwum społeczne – pakiet informacji na start (Małgorzata Pankowska-Dowgiąło, Joanna Michałowska); Fotograficzna opowieść o mieście. Albumy rodzinne pełne historii (Patrik Pawłowski); Historia mówiona – niełatwa sztuka dialogu (Jakub Gałęziowski); Historia mówiona od strony technicznej, czyli jak przygotować sprzęt do nagrania (Mariusz Bieciuk); Historia mówiona w kontekście projektów kulturalnych i nowych technologii (Piotr Lasota); Jak przygotować i zrealizować dobry wywiad? (Adriana Kapała); Jak rozpoznać i zrozumieć emocje w narracjach świadków i świadkiń historii (Oksana Ferents); Jak wprowadzać zbiory do Otwartego Systemu Archiwizacji [OSA] (Andrzej Konopka, Małgorzata Kudosz); O pracy nad pamięcią (Bożena Szroeder); Od faktu do opowieści. Archiwum jako źródło i inspiracja dla reportażu historycznego (Ewa Małgorzata Bulisz); Przedmioty i wspomnienia (Wiola Wejman); Sztuka opowiadania – możliwości, pożytki, przestrzenie (Małgorzata Litwinowicz-Drożdziel); Za-

gadnienia prawne w prowadzeniu archiwów społecznych (Marek Konstankiewicz).

Ostatnim punktem obrad było oficjalne zakończenie Kongresu. Zamknięcia dokonała Katarzyna Ziętał, która podsumowała całe wydarzenie. Słowa uznania skierowała do osób zaangażowanych w organizację święta dla archiwistów społecznych. Następnie podziękowała wszystkim uczestnikom oraz zaprosiła do wzięcia udziału w kolejnym Kongresie, który jest planowany na rok 2025.

dr Piotr Józefiak
(Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu)
ORCID iD: 0000-0003-2904-8019